

ΟΛΥΜΠΟΣ – ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Μορφολογία

Ο Όλυμπος είναι το ψηλότερο βουνό της χώρας μας, βρίσκεται στο νοτιοδυτικό σύνορο της Μακεδονίας με τη Θεσσαλία τις οποίες και χωρίζει, ενώ διαιρείται στον Άνω και Κάτω Όλυμπο απλωμένος στους νομούς Λάρισας και Πιερίας. Το βουνό έχει περίμετρο 150 χλμ. και μέση διάμετρο 26 χλμ. Ο Άνω Όλυμπος, στα όρια της Λάρισας και της Πιερίας σχηματίζει οροπέδιο στο ψηλότερο τμήμα του, το «Οροπέδιο των Μουσών» στα 2.550 μ., ενώ πολλές κορυφές του είναι ψηλότερες από 2.600 μ.: Μύτικας ή Πάνθεον 2.918, Στεφάνι ή Θρόνος Δία 2.909 Κακόσκαλο 2882, Άγιος Αντώνιος 2.817 κλπ. και αρκετές άλλες κυμαίνονται μεταξύ 2.500 και 2.000 μ. Συνολικά 52 από τις κορυφές του ορεινού όγκου έχουν υψόμετρο μεγαλύτερο από 750 μ. Η πλευρά του Άνω Ολύμπου προς την Πιερία με βαθιές και απότομες κοιλάδες είναι σκεπασμένη από μεγαλοπρεπή και εκτεταμένα δάση. Στα βόρεια ο Όλυμπος χωρίζεται από τα βουνά Τίταρο και Πιέρια με τα στενά της Πέτρας, μια από τις ελάχιστες διαβάσεις που συνέδεαν τη Μακεδονία με τη Θεσσαλία στην αρχαιότητα. Η πλευρά προς τη Θεσσαλία έχει λιγότερα δάση και είναι ομαλότερη. Ο Κάτω Όλυμπος, που χωρίζεται από τον Άνω με τη χαράδρα του Ξηρόλακκου, είναι χαμηλότερος (Μεταμόρφωση 1587 μ.) και εκτείνεται κυρίως στο νομό Λάρισας και λιγότερο στην Πιερία, όπου φτάνει μέχρι τη θάλασσα στα ανατολικά. Νότια, κατεβαίνει απότομα στην βαθιά κοιλάδα των Τεμπών, η οποία τον χωρίζει από την Όσσα.

Γεωλογία, υδρογραφία και κλίμα

Ο Όλυμπος είναι ένα συμπαγές, σχετικά μικρό σε έκταση (600 τετραγωνικά χιλιόμετρα) αλλά πολύκορφο και βραχώδες βουνό με σχεδόν κυκλικό σχήμα. Ανήκει στα σχετικά νεώτερα βουνά, αφού η ηλικία των κυρίως πετρωμάτων του υπολογίζεται ότι δεν ξεπερνά τα 200.000.000 χρόνια, όταν το μεγαλύτερο τμήμα της Ελλάδας -και της Μεσογείου- βρισκόταν στον πυθμένα μιας ρηχής θάλασσας, όπου αποτέθηκαν τα κύρια υλικά, από τα οποία αργότερα σχηματίσθηκαν τα σημερινά πετρώματα. Τα διάφορα γεωλογικά γεγονότα που ακολούθησαν, προκάλεσαν την ανάδυση όλης της περιοχής από τον βυθό της Θάλασσας. Πριν από 1.000.000 χρόνια οι παγετώνες κάλυψαν τον Όλυμπο και δημιούργησαν τα πλατώματα και τα κοιλάματα του βουνού. Με την άνοδο της θερμοκρασίας που ακολούθησε οι πάγοι έλιωσαν και οι χείμαρροι που δημιουργήθηκαν παρέσυραν μεγάλες ποσότητες θρυμματισμένων πετρωμάτων στα χαμηλότερα σημεία σχηματίζοντας τα αλλουβιακά ριπίδια που απλώνονται σ' ολόκληρη την περιοχή από τους πρόποδες του βουνού μέχρι την θάλασσα. Τα υδάτινα ρεύματα που πηγάζουν από τον Όλυμπο είναι ο ποταμός Ενιπέας, ο οποίος ρέει στο φαράγγι του Μαυρόλογγου έως το Λιτόχωρο, και άλλα μικρότερα ρεύματα όπως ο Ελασσονίτης στα δυτικά. Το κλίμα του Ολύμπου είναι γενικά μεσογειακό, δηλαδή θερμό το καλοκαίρι (0-20 βαθμοί) και ξηρό και υγρό το χειμώνα (-20 με -10 βαθμοί Κελσίου). Στις ψηλότερες περιοχές είναι περισσότερο υγρό και χαρακτηρίζεται από συνεχείς ανέμους και έντονα φαινόμενα. Η ψηλότερη ζώνη του βουνού, πάνω από τα 2.000m, καλύπτεται από χιόνια για επτά περίπου μήνες (Σεπτέμβριο - Μάιο). Σε ορισμένα σημεία οι άνεμοι συγκεντρώνουν χιόνι πάχους 8-10 μέτρων (ανεμοσούρια), ενώ σε μερικές βαθιές χαράδρες το χιόνι διατηρείται σε όλη τη διάρκεια του έτους (αιώνιο χιόνι). Για την αλπική αυτή περιοχή του Ολύμπου έγιναν μετρήσεις τη δεκαετία του 1960 από το πρώτο ορεινό μετεωροσκοπείο στην Ελλάδα, που λειτούργησε στην κορυφή Άγιος Αντώνιος (2.815m), παρέχοντας μια σειρά από

ενδιαφέροντα στοιχεία για το κλίμα του βουνού. Η μέση θερμοκρασία είναι -5°C το χειμώνα και 10°C το καλοκαίρι. Τα μέσα ετήσια βροχομετρικά ύψη κυμαίνονται από 149 cm στα Πριόνια (1.100m) έως 170 cm στον Άγιο Αντώνιο, από τα οποία τα μισά περίπου είναι καλοκαιρινές βροχοπτώσεις-χαλαζοπτώσεις και τα υπόλοιπα χειμερινές χιονοπτώσεις. Μέσα στην ίδια ημέρα ο καιρός μπορεί να αλλάξει αρκετές φορές.

Χλωρίδα και πανίδα

Η έρευνα των φυτών του Ολύμπου άρχισε πριν 150 χρόνια, όταν το 1836 ο Γάλλος βοτανολόγος Aucher - Eloy μελέτησε τα φυτά του Ολύμπου. Σύμφωνα με τις μελέτες ο Όλυμπος χαρακτηρίζεται από τις πλουσιότερες σε χλωρίδα περιοχές της Ελλάδας, με περίπου 1.700 είδη και υποείδη, που αντιστοιχούν περίπου στο 25% της ελληνικής χλωρίδας. Από αυτά, τα 187 χαρακτηρίζονται ως σημαντικά, 56 είναι ενδημικά ελληνικά εκ των οποίων 23 τοπικά ενδημικά, δηλ. βρίσκονται μόνο στον Όλυμπο και 16 είναι σπάνια στην Ελλάδα ή και εμφανίζουν τα ακραία όρια εξάπλωσής τους στη Βόρεια Ελλάδα. Τα περισσότερα από αυτά που βρίσκονται σε χαμηλό υψόμετρο είναι τα συνηθισμένα μεσογειακά και κεντροευρωπαϊκά είδη. Το είδος *Janakaea heldreichii*, φυτικό λείψανο από την εποχή των παγετώνων, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους επιστήμονες. Η έντονη ποικιλότητα του ανάγλυφου, ο διαφορετικός προσανατολισμός των πλαγιών και η θέση τους σε σχέση με την Θάλασσα επηρεάζουν κατά τόπους το κλίμα του Ολύμπου με αποτέλεσμα να επικρατούν τοπικές συνθήκες μικροκλίματος που σε συνδυασμό με το γεωλογικό υπόβαθρο και το έδαφος, ευνοούν την ανάπτυξη ιδιαίτερων τύπων βλάστησης και χαρακτηριστικών βιοτόπων αντίστοιχα. Η βλάστηση του Ολύμπου και ιδιαίτερα η κατατομή της παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες. Γενικά, η βορειοανατολική πλευρά του Ολύμπου είναι πυκνά δασωμένη, αφού δέχεται και τις περισσότερες βροχές, ενώ η νοτιοδυτική έχει σημαντικά αραιότερη βλάστηση. Επίσης, ενώ στις γειτονικές οροσειρές των Πιερίων, του Κάτω Ολύμπου και της Όσσας υπάρχει μια σαφής διαδοχή των ζωνών βλάστησης, ακολουθώντας το υψόμετρο, στον Όλυμπο παρατηρείται αναρχία στη διαδοχή των ζωνών βλάστησης. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη μεγάλη ποικιλία μικροκλιμάτων που δημιουργεί το ανάγλυφο της περιοχής. Υπάρχουν γενικά τέσσερις διαδοχικές ζώνες βλάστησης που παρατηρούνται στον Όλυμπο χωρίς σαφή όρια μεταξύ τους. Από το υψόμετρο των 300μ. μέχρι και τα 500μ. απαντάται η μεσογειακή ζώνη των αείφυλλων πλατύφυλλων (μακκία). Εκτός από την αριά και τη γλιστροκουμαριά, απαντώνται το πουρνάρι, η ήμερη κουμαριά, το φυλίκι, η δάφνη, ο κέδρος και άλλα. Από τα φυλλοβόλα είδη τα συνηθέστερα είναι ο μέλιος, το τρίλοβο, η κουτσουπιά, η κοκορεβυθιά), το χρυσόξυλο και άλλα, όπως φοινικόδεντρα, χαρουπιές κακαόδεντρα, φράουλες, αλλά και κάκτοι κάθε μορφής. Η ζώνη των αείφυλλων πλατύφυλλων αντικαθίσταται βαθμιαία από τα οικοσυστήματα της μαύρης πεύκης που σχηματίζει συμπαγείς συστάδες, με χαρακτηριστικό ότι λείπει παντελώς η ενδιάμεση ζώνη των φυλλοβόλων δρυών, αν και άτομα των ειδών αυτών απαντώνται σποραδικά μέσα σε συστάδες μαύρης πεύκης (ζώνη δασών οξιάς – ελάτης και ορεινών κωνοφόρων). Στις βορεινές πλαγιές της κοιλάδας του Ξηρόλακκου και σε υψόμετρο μεταξύ 600 και 700μ. βρίσκεται υψηλό δάσος χνοώδους δρυός εκτάσεως 1.200 στρ. περίπου. Η μαύρη πεύκη κυριαρχεί στην ανατολική και βόρεια πλευρά του βουνού από τα 500 έως τα 1.700 μ. υψόμετρο. Στη ζώνη αυτή εμφανίζεται επίσης η υβριδογενής ελάτη σε μικρές ομάδες και λόχμες, μέχρι και μικρές συστάδες, ιδιαίτερα στη χαμηλότερη περιοχή και στις θέσεις Ναούμη (δυτικά) και Σταλαματιά και Παλιόκαστρο (ανατολικά), όπου απαντάται σε μίξη με τη μαύρη πεύκη και το ρόμπολο.

Επίσης, στη ζώνη αυτή απαντάται και η οξιά, η οποία, ενώ στα γειτονικά βουνά της Όσας και των Πιερίων δημιουργεί εκτεταμένη ζώνη βλάστησης, στον Όλυμπο περιορίζεται σε μικρές συστάδες, που εμφανίζονται σαν νησίδες και βρίσκονται κυρίως στις υγρότερες θέσεις και στα καλύτερα εδάφη. Ιδιαίτερα πλούσια ποικιλία δένδρων και θάμνων βρίσκεται στην κοιλάδα του Ενιπέα. Εκεί μπορεί να δει κανείς τη φτελιά, την αγριοκερασιά, τον ίταμο, τη λεπτοκαρυά, το αρκουδοπούρναρο, την κρυνιά, το μελιάδι και το σφενδάμι και μια σημαντική ποικιλία από ποώδη φυτά. Τα φαράγγια και οι ρεματιές καλύπτονται από πλατάνια, ιτιές, μαύρο σκλήθρο και παρόχθια βλάστηση. Ακολουθεί η Ζώνη ψυχρόβιων κωνοφόρων. Το χαρακτηριστικό είδος της ζώνης αυτής είναι το ρόμπολο. Το σπάνιο αυτό είδος πεύκης εμφανίζεται σποραδικά από τα 1000μ. υψόμετρο και βαθμιαία αντικαθιστά τη μαύρη πεύκη, ενώ από τα 1400μ. και πάνω, δημιουργεί σχεδόν αμιγές δάσος. Από τα 2000 μ. υψόμετρο το δάσος αρχίζει και αραιώνει, ενώ φτάνει μέχρι τα 2750μ. δημιουργώντας έτσι το υψηλότερο δασοόριο (ανώτατο όριο στο οποίο αναπτύσσονται δάση) των Βαλκανίων και της Ευρώπης γενικότερα. Χαρακτηριστικό του είδους αυτού είναι ότι πάνω από τα 2500μ, τα δέντρα αποκτούν μια έρπουσα μορφή. Η περιοχή που αναπτύσσεται το ρόμπολο είναι συνήθως ξηρή και οι πλαγιές πετρώδεις. Στη ζώνη αυτή δεν υπάρχουν πηγές ή ρέματα με νερό. Η βλάστηση που αναπτύσσεται στην περιοχή αυτή είναι προσαρμοσμένη στις ειδικές τοπικές συνθήκες και αντιπροσωπεύεται από χαρακτηριστικούς θάμνους, αγρωστώδη, χασμόφυτα κ.ά., ενώ η χλωρίδα περιλαμβάνει πολλά ενδημικά είδη των Βαλκανίων. Μετά τη ζώνη του ρόμπουλου ακολουθεί μια εκτεταμένη και γυμνή από δέντρα ζώνη με αλπικά λιβάδια, που συντίθεται από μωσαϊκό λιβαδικών οικοσυστημάτων, ανάλογα με το ανάγλυφο, την κλίση και τον προσανατολισμό του εδάφους, η Εξωδασική ζώνη υψηλών ορέων (αλπική ζώνη). Σε γενικές γραμμές η αλπική αυτή βλάστηση, στην οποία συναντώνται περισσότερα από 150 είδη φυτών, διακρίνεται σε λιβάδια με χιονοστρώσεις, χλωώδεις βάλτους, αλπικούς λιθώνες και σχισμές βράχων. Στα λιβάδια, στους βράχους και στις απότομες πλαγιές ζουν τα περισσότερα ενδημικά φυτά του Ολύμπου, κυρίως μερικά από τα ωραιότερα ελληνικά αγριολούλουδα. Από αυτά τα μισά βρίσκονται μόνο στην Βαλκανική χερσόνησο και τα 23 μόνο στον Όλυμπο και πουθενά αλλού.

Η πανίδα του Ολύμπου, που δεν έχει μελετηθεί συστηματικά μέχρι σήμερα, περιλαμβάνει σημαντική ποικιλία και χαρακτηρίζεται από την παρουσία σημαντικών, σπάνιων και απειλούμενων ειδών. Τα μεγάλα θηλαστικά, που ζούσαν παλαιότερα στην περιοχή, όπως το ελάφι, έχουν πλέον εξαφανιστεί από τον Όλυμπο. Στην αρχαιότητα υπήρχαν λιοντάρια (Παυσανίας) ενώ τουλάχιστον μέχρι τον 16ο αιώνα υπήρχαν αρκούδες (Βίος Αγίου Διονυσίου του Νεωτέρου). Έχουν καταγραφεί 32 είδη θηλαστικών, στα οποία περιλαμβάνονται το αγριοκάτσικο, το ζαρκάδι, το αγριογούρουνο, η αγριόγατα, το κουνάβι, η αλεπού, ο σκίουρος κ.ά. Έχουν εντοπιστεί επίσης 108 είδη πτηνών (όπως Τσιχλογέρακο, Μαυρόγυπας, Πετροπέρδικα, Λευκοπελαργός, Αγριοπερίστερο, Κοκκινολαίμη, Χρυσογέρακος, Πετρίτης, Δενδρογέρακο, Χρυσαιτός, Φιδαετός, Σταυραετός, Τσαλαπετεινός) πολλά από τα οποία, ιδιαίτερα τα αρπακτικά, είναι σπάνια και προστατεύονται αυστηρά από διεθνείς συμβάσεις. Υπάρχουν ακόμα τα συνηθισμένα ερπετά του ελληνικού χώρου (22 είδη όπως φίδια, χελώνες, σαύρες κ.λπ.) και ορισμένα αμφίβια (8 είδη) στα ρέματα και τις εποχιακές λίμνες, καθώς και μια μεγάλη ποικιλία εντόμων, κυρίως πεταλούδες, για τις οποίες ο Όλυμπος φημίζεται.

Μυθολογία

Η λέξη Όλυμπος είναι προελληνική και πιθανόν να σήμαινε βουνό. Το σχήμα του, η γοητεία της πολύμορφης και ευμετάβλητης φύσης του, οι ψηλές κορυφές του, γεμάτες ομίχλη και χαμηλά σύννεφα που φέρνουν συχνά καταιγίδες, μετέδιδαν δέος και θαυμασμό στον άνθρωπο της προϊστορίας που κατοίκησε στις υπώρειες του βουνού, όπου έρχονται σήμερα από την αρχαιολογική σκαπάνη στο φως ευρήματα από οικισμούς της εποχής του σιδήρου. Δεν είναι απίθανο ότι οι πρώτοι αυτοί κάτοικοι δημιούργησαν τους θρύλους που αργότερα απέφεραν το Δωδεκάθεο των Αρχαίων Ελλήνων. Ο Όμηρος τον αναφέρει επανειλημμένα ως αθανάτων έδος, ονομασία που εντοπίζεται στον Ησίοδο και στους κατοπινούς ποιητές. Οι δώδεκα θεοί κατοικούν στα φαράγγια, «τις πτυχές», όπου βρίσκονται και τα παλάτια τους. Το Πάνθεον (Μύτικας) είναι το σημείο συνάντησής τους. Ο θρόνος του Δία (Στεφάνι) φιλοξενεί αποκλειστικά τον Δία. Στα ανατολικά του βουνού, στην Περία η μυθολογική παράδοση τοποθέτησε τις εννέα Μούσες, προστάτιδες των Καλών Τεχνών, θυγατέρες του Δία και της Τιτάνιδας Μνημοσύνης: η Κλειώ, η Ευτέρπη, η Θάλεια, η Μελπομένη, η Τερψιχόρη, η Ερατώ, η Πολύμνια, η Ουρανία και η Καλλιόπη. Γύρω από τον Όλυμπο και στους πρόποδες του αναπτύχθηκαν σπουδαίες πόλεις και ιερά της αρχαιότητας, τόσο από την πλευρά της Θεσσαλίας (Γόννος, Ολοσσών, Δολίχη, Άζωρος, Πύθιο) όσο και από την πλευρά της Θεσσαλίας (Φίλα, Ηράκλειο, Λειβήθρα, Πίμπλεια). Ο σημαντικότερος λατρευτικός χώρος ήταν αφιερωμένος στον Ολύμπιο Δία, του οποίου το παμμακεδονικό ιερό, το Δίον, που εξελίχτηκε σε ιερή πόλη, βρισκόταν κοντά στο σημερινό ομώνυμο χωριό, το οποίο ονομαζόταν Μαλαθριάς, έως ότου οι ανασκαφές έφεραν στο φως τα ερείπια της ιερής πόλης.

Ιστορία

Ο Όλυμπος αναφέρεται πάλι την περίοδο της Τουρκοκρατίας, οπότε ξεκινάει μια πολυτάραχη ιστορία, δεδομένου ότι η ευρύτερη περιοχή του αποτέλεσε πεδίο μαχών για τον έλεγχο της πρόσβασης από τη Θεσσαλία στη Μακεδονία, μάλιστα ήδη από τα αρχαία χρόνια. Στην Τουρκοκρατία το βουνό υπήρξε κρησφύγετο και ορμητήριο διασήμων κλεφτών και αρματολών. Στον Όλυμπο ιδρύθηκε το δεύτερο αρματολίκι στην Ελλάδα, με επικεφαλής τον Καρά Μιχάλη (1489). Η δράση των κλεφτών στον Όλυμπο έκαναν τους Τούρκους να ξεσπάσουν την οργή τους στη σύμμαχο των κλεφτών (στα τέλη του 17ου αιώνα) Μηλιά, την οποία κατέστρεψαν. Την περίοδο εκείνη έδρα του αρματολικίου του Ολύμπου και της Δυτικής Μακεδονίας γίνεται το Λιβάδι Ολύμπου και πρώτος αναγνωρισμένος διοικητής του ανέλαβε ο Πάνος Ζήδρος. Το 18ο αιώνα οι Τούρκοι αναγκάστηκαν να αντικαταστήσουν τους αρματολούς (οι οποίοι μεταπήδησαν πολλές φορές στην τάξη των κλεφτών) με Τουρκαλβανούς αρματολούς, οι οποίοι λυμαίνονταν την ύπαιθρο της Μακεδονίας. Ωστόσο, μέχρι τη συνθηκολόγησή τους με τον Αλή Πασά, οι αρματολοί του Ολύμπου δε σταμάτησαν να αγωνίζονται σε στεριά και σε θάλασσα. Μεγάλα ονόματα που έδρασαν εκεί και σε άλλες περιοχές συμπεριλαμβάνουν το Νικοτσάρα, το Γεωργάκη Ολύμπιο και τη θρυλική οικογένεια των Λαζαίων. Όμως, η περιοχή του Ολύμπου δεν έγινε εφικτό να ενταχθεί στα όρια του νέου ελληνικού κράτους και ακολούθησαν άλλες 2 εξεγέρσεις έως το 1878, οπότε σημειώθηκε μεγάλη επανάσταση που σηματοδότησε την αρχή της απελευθέρωσης της περιοχής. Και κατά την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου έλαβαν χώρα στον Όλυμπο σημαντικές μάχες μεταξύ των γερμανικών και των ελληνικών και συμμαχικών στρατευμάτων. Στις αρχές του 20ου αιώνα έως και τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση, έδρασαν εδώ ληστές -γνωστότερος ο διαβόητος Γιαγκούλας. Κατά την εισβολή των Γερμανών το 1941 ο ελληνικός στρατός μαζί

με μονάδες Νεοζηλανδών και Αυστραλών έδωσαν σημαντικές μάχες. Αμέσως μετά φώλιασε εδώ η Εθνική Αντίσταση ενώ λίγο αργότερα στο Λιτόχωρο άναψε η σπίθα που οδήγησε στον τραγικό εμφύλιο σπαραγμό.

Η κατάκτηση των κορυφών

Στις κορυφές του Ολύμπου, «Πάνθεον» και «Θρόνο Διός» (Μύτικα και Στεφάνι αντίστοιχα) οι αρχαίοι πιθανότατα δεν επιχειρήσαν ποτέ να πατήσουν, όπως φανερώνει η απουσία σχετικών στοιχείων. Προσέγγιζαν όμως σίγουρα την πλησιέστερη κορυφή, που σήμερα καλούμε Άγιο Αντώνιο, απ' όπου μπορούσαν να δουν την κορυφή και εκεί αφήναν τα αφιερώματά τους, όπως μαρτυρούν σχετικά πρόσφατα αρχαιολογικά ευρήματα. Στα νεότερα χρόνια αρκετοί εξερευνητές προσπάθησαν να μελετήσουν το βουνό και να κατακτήσουν, ανεπιτυχώς, την κορυφή του: ο Γάλλος αρχαιολόγος Leon Heuzey (1855), ο Γερμανός γεωγράφος Heinrich Barth (1862), ο Γερμανός μηχανικός Edwart Richter, που το 1911, προσπαθώντας να κατακτήσει την κορυφή αιχμαλωτίστηκε από ληστές. Μόλις στις 2 Αυγούστου 1913 κατακτήθηκε η απάτητη -μέχρι εκείνη τη στιγμή- κορυφή του Ολύμπου. Οι Ελβετοί Boissonas & Baud-Bovy με τη βοήθεια ενός κυνηγού αγριοκάτσικων από το Λιτόχωρο, του Χρήστου Κάκαλου, έγραψαν το όνομά τους στην ιστορία της ψηλότερης κορυφής της Ελλάδας. Ο Κάκαλος, που είχε μεγάλη εμπειρία στον Όλυμπο, ήταν και ο πρώτος από τους τρεις που σκαρφάλωσε στο Μύτικα. Στη συνέχεια και μέχρι το θάνατό του, το 1976, θα γίνει ο επίσημος οδηγός του Ολύμπου. Μαζί του κατέκτησε το 1921 ο Ελβετός Marcel Kurz τη δεύτερη κορυφή του Ολύμπου, το Στεφάνι. Ο Kurz εξέδωσε το 1923 το βιβλίο «Le Monte Olympé» που περιελάμβανε και τον πρώτο λεπτομερή χάρτη των κορυφών. Το 1928 θα ανεβεί με τον Κάκαλο στον Όλυμπο και ο ζωγράφος Βασίλης Ιθακήσιος, φθάνοντας στη σπηλιά που θα ονομάσει «Άσυλο των Μουσών» και θα περάσει πολλά καλοκαίρια, ζωγραφίζοντας θέματα από το βουνό. Αργότερα, ο Όλυμπος θα φωτογραφηθεί και θα χαρτογραφηθεί αναλυτικά, ενώ στις πιο απόκρημνες κορυφές του θα λάβουν χώρα μια σειρά από επιτυχημένες αναρριχήσεις καθώς και χειμερινές αναβάσεις υπό δύσκολες καιρικές συνθήκες.

Αρχαία και μεσαιωνικά μνημεία

Ο Πιερίκος Όλυμπος κηρύχθηκε αρχαιολογικός και ιστορικός χώρος προκειμένου να διαφυλαχθεί η μνημειακή και ιστορική του όψη. Εκτός από το Δίον, οι ανασκαφές, που άρχισαν το 1928, αποκάλυψαν πλούσια ευρήματα της μακεδονικής, ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής. Σήμερα, ένα μοναδικό αρχαιολογικό πάρκο 2.000 στρεμμάτων περιμένει τον επισκέπτη στο Δίον, με την αρχαία πόλη και τους λατρευτικούς χώρους-ιερά, που βρισκόταν έξω από τα τείχη της. Πολλά αγάλματα και άλλα ανεκτίμητης αξίας αντικείμενα φυλάσσονται στο γειτονικό μουσείο του Δίου. Δίπλα στη θάλασσα, σε στρατηγική θέση στις πύλες της Μακεδονίας, ορθώνεται το κάστρο του Πλαταμώνα, που κτίστηκε ανάμεσα στον 7ο και 10 μ.Χ. αιώνα στην αρχαία πόλη Ηράκλεια. Ανάμεσα στα χριστιανικά μνημεία του Ολύμπου ξεχωριστή θέση κατέχει το ψηλότερο ξωκλήσι της Ορθοδοξίας, αυτό του Προφήτη Ηλία, στην ομώνυμη κορυφή (2.803m). Κτίστηκε τον 16ο αιώνα από τον Όσιο Διονύσιο τον εν Ολύμπω, που ίδρυσε και την σημαντικότερη Μονή της περιοχής. Η Παλαιά Μονή Διονυσίου βρίσκεται σε υψόμετρο 820m μέσα στη χαράδρα του ποταμού Ενιπέα, που είναι και οδικά προσβάσιμη από το Λιτόχωρο. Ληλατήθηκε και κάηκε από τους Τούρκους, ενώ το 1943 καταστράφηκε από τους Γερμανούς κατακτητές. Σήμερα έχει μερικώς αναστηλωθεί και λειτουργεί ως μετόχι της Νέας Μονής Διονυσίου, που βρίσκεται

έξω από το Λιτόχωρο. Κοντά στο παλιό μοναστήρι, υπάρχει ακόμα το παρεκκλήσι της Γέννησης, σε ένα υπέροχο τοπίο μέσα σε ένα σπήλαιο με μια πηγή που αναβλύζει από το βράχο, όπου και πρωτομόνασε ο Όσιος Διονύσιος (εορτάζεται στις 23 Ιανουαρίου). Σε παρόμοιο υψόμετρο στη χαράδρα τις Ζηλιάνας, στις νότιες παρυφές του Ολύμπου, βρίσκεται η Μονή Κανάλων, σε απόσταση 8 km από το χωριό Καρυά. Ιδρύθηκε το 1684 και από το 2001 ανακαινίστηκε και λειτουργεί ως γυναικεία κοινή. Δυτικότερα, στην έξοδο του ρέματος του Μαυρατζά και σε υψόμετρο 1.020m βρίσκεται η Μονή Αγίας Τριάδας του Σπαρμού, που ήκμασε στις αρχές του 18ου αιώνα και διέθετε μεγάλη περιουσία και βοήθησε να ιδρυθεί η μεγάλη σχολή της Τσαριτσάνης. Είχε εγκαταλειφθεί το 1932 και από το 2000 ανακαινίστηκε πλήρως και επαναλειτουργεί ως αντρικό μοναστήρι, υπαγόμενο στη Μητρόπολη Ελασσόνας.

Ο Εθνικός Δρυμός

Το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας είναι και η πρώτη περιοχή για την οποία εφαρμόστηκε πριν από 50 χρόνια, ειδικό καθεστώς προστασίας στην χώρα μας με την κήρυξή του ως Εθνικού Δρυμού το 1938. Σκοπός της κήρυξης αυτής ήταν «...η διατήρηση στο διηνεκές του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, δηλαδή της άγριας χλωρίδας, της πανίδας και του φυσικού τοπίου, καθώς και των πολιτιστικών και άλλων αξιών της...». Ακόμα, η ανακήρυξη του Δρυμού έγινε με σκοπό την ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας παράλληλα με την περιβαλλοντική εκπαίδευση του κοινού και την ανάπτυξη του τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή. Με ειδική νομοθεσία έχει απαγορευτεί κάθε είδους εκμετάλλευση στην ανατολική πλευρά του βουνού σε έκταση 40.000 στρεμμάτων περίπου που αντιπροσωπεύει τον πυρήνα του Δρυμού. Μια ευρύτερη περιοχή γύρω από τον πυρήνα, χαρακτηρίστηκε «περιφερειακή ζώνη του Δρυμού», ώστε η διαχείριση και εκμετάλλευσή της να γίνεται έτσι ώστε να μην επηρεάζει αρνητικά την προστασία του πυρήνα. Σήμερα, μετά από ειδική μελέτη, ο Δρυμός έχει επεκταθεί σε μιαν έκταση 234.000 στρεμμάτων. Διοικητικά ο Δρυμός ανήκει στους Νομούς Πιερίας και Λάρισας. Ο Όλυμπος είναι παγκόσμια γνωστός τόσο για τα οικολογικά χαρακτηριστικά και την ανεπανάληπτη φυσική ομορφιά του, όσο και για την σχέση του με την αρχαία ελληνική μυθολογία. Η ποικιλία των οικοτόπων του είναι εκπληκτική. Η έντονη ποικιλότητα του ανάγλυφου του Ολύμπου, ο διαφορετικός προσανατολισμός των πλαγιών, το πέτρωμα, το μεγάλο ύψος και η μικρή απόσταση των κορυφών από τη θάλασσα, δημιουργούν μεγάλη ποικιλία τύπων βλάστησης και βιοτόπων. Η σημασία του Δρυμού έχει αναγνωριστεί όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στην Ευρώπη και παγκόσμια. Το 1981 η UNESCO ανακήρυξε τον Όλυμπο «Διατηρητέο Οικοσύστημα της Παγκόσμιας Βιόσφαιρας». Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει συμπεριλάβει τον Όλυμπο στις «Σημαντικές για την Οрниθοπανίδα Περιοχές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας». Έχει επίσης καταχωρηθεί στον κατάλογο του ευρωπαϊκού Δικτύου Natura 2000 ως «ζώνη ειδικής προστασίας» και «τόπος κοινοτικού ενδιαφέροντος» Σύμφωνα με τον κανονισμό, η είσοδος στον Δρυμό επιτρέπεται μόνο από τους υπάρχοντες δρόμους και η κυκλοφορία επιτρέπεται από την ανατολή μέχρι την δύση του ηλίου μόνο στα διαμορφωμένα μονοπάτια. Επίσης δεν επιτρέπονται τα εξής: η είσοδος σε παιδιά κάτω των 14 χρονών χωρίς συνοδό, η στάθμευση σε χώρους άλλους εκτός από τους ειδικούς χώρους στάθμευσης, η κοπή δέντρων, η μεταφορά φυτοχώματος, το ξερίζωμα και η συλλογή θάμνων, φυτών, σπόρων, το κυνήγι κάθε ζώου με οποιοδήποτε μέσο σε όλη την διάρκεια του χρόνου, η καταστροφή και η συλλογή φωλιών, αυγών ή νεοσσών και γενικά η ενόχληση και καταστροφή ειδών της πανίδας, η πρόκληση ζημιών σε

γεωλογικούς σχηματισμούς, η ελεύθερη κυκλοφορία οποιονδήποτε ζώων που συνοδεύουν επισκέπτες.

Πεζοπορικές και ορειβατικές διαδρομές

Χάρη στο εντυπωσιακό του ύψος, τη μυθική του γοητεία και την εύκολη προσβασιμότητα ο Όλυμπος είναι πόλος έλξης για χιλιάδες επισκέπτες από κάθε γωνιά του κόσμου. Κυριότερο είναι το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι E4 που κινείται δυτικά από Λιτόχωρο προς τις κορυφές, μέσα από το φαράγγι του Ενιπέα. Επίσης υπάρχει το Εθνικό Μονοπάτι O2, που συνδέει τις κορυφές προς τα νότια με το Πήλιο. Σε πολλά σημεία υπάρχουν καθιστικά κοντά σε πηγές και βρύσες που προσφέρουν στιγμές ξεκούρασης και περισυλλογής στους επισκέπτες. Η Δασική Υπηρεσία (Διεύθυνση Δασών Πιερίας) έχει τοποθετήσει σε διάφορα σημεία ενημερωτικές πινακίδες με τον χάρτη του Εθνικού Δρυμού και χρήσιμες οδηγίες. Οι επισκέπτες που έχουν αρκετό χρόνο στη διάθεσή τους, ιδανικά μπορούν να ανεβούν στην κορυφή από τη δεύτερη διαδρομή και να κατεβούν από την πρώτη, διανυκτερεύοντας στα καταφύγια. Για τους ορειβάτες, ο Όλυμπος είναι προνομιακός τόπος. Υπάρχουν οργανωμένες με μεγάλη επιμέλεια διαδρομές και φιλόξενα καταφύγια. Οι ορειβατικές διαδρομές στον Όλυμπο ξεκινούν από το Λιτόχωρο, το Δίον και την Πέτρα. Οι καλοκαιρινές αναβάσεις στο μυθικό βουνό των θεών αρχίζουν συνήθως από τις αρχές Ιουνίου και τελειώνουν στο τέλος του Σεπτέμβρη. Είναι η εποχή που τα καταφύγια κάτω από τις κορυφές είναι ανοικτά και ο καιρός επιτρέπει μια ανάβαση χωρίς τον εξοπλισμό χιονιού και την ορειβατική εμπειρία που απαιτεί ο χειμώνας. Η ανάβαση στις ψηλές κορυφές κατά τη χειμερινή περίοδο μπορεί να γίνει μόνο από έμπειρους ορειβάτες, για τους οποίους υπάρχουν επίσης προκλητικές διαδρομές με αναρριχήσεις στις απότομες ορθοπλαγιές. Οι αρχάριοι επισκέπτες θα πρέπει να περιοριστούν στους θερινούς μήνες, οπότε λειτουργούν κανονικά και τα καταφύγια.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οικολογία

- Dafis, S. 1989. Vegetation and ecological particularities of mount Olympos. Scientific Annals of the Department of Forestry and Natural Environment. Vol LB/1. No24. Aristotle University of Thessaloniki

Περιηγητές

- Leon Heuzey, Οδοιπορικό στην Τουρκοκρατούμενη Θεσσαλία, μετάφρ. Χρ. Ι. Δημητρόπουλος, Σχολ. Θ. Α. Νημάς, Θεσσαλονίκη 1991.
- Rouqueville, Φραγκίσκου Καρόλου Ούγγου, Λαυρέντιου, Ταξίδι στην Ελλάδα, Μακεδονία, Θεσσαλία [Ανοιξη του 1806], εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη
- Tozer H.F., Περιήγηση στη Θεσσαλία το 1869, Θεσσαλικό Ημερολόγιο 40, 2001, σ. 3-28, μετάφραση Αλ. Γαλατούλης.
- Usrenskij Porf. , Περιήγηση στις Μονές της Οσσας και του Ολυμπου το 1859, Θεσσαλικό Ημερολόγιο 36, 1999, σ. 3-38, μετάφραση Τέσσας Λεβέντη.

Σύγχρονες έρευνες

- Β Διεθνές Συμπόσιο: Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου, Δήμος Λιτοχώρου, 1997
- Επιστημονικό Συνέδριο: Η Πιερία στα Βυζαντινά και Νεώτερα Χρόνια, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Α.Ε.
- Καζταρίδης Ι.Φ., Η Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία, Η Πιερία των Περιηγητών και των Γεωγράφων, Εκδόσεις Μάτι, Κατερίνη, 2002.
- Κουρουζίδης Σάκης, Ολυμπος: Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων, Πιερική Αναπτυξιακή, 2001.
- Κυρίτσης Γιάννης, Ο Όλυμπος του Boissonas, Δήμος Λιτοχώρου, 2002
- Νέζης Ν., Ολυμπος, Αθήνα 1986
- Παντερμαλής Δ., Δίον. Αρχαιολογικός Χώρος και Μουσείο, 1997.
- Πρακτικά Δημέρου Συνεδρίου για τον Ολυμπο, Λάρισα 1993
- Στεφανίδου-Τιβεριού Θ., Ανασκαφή Δίου, Η Οχύρωση, Θεσσαλονίκη 1998

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

